

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

reflectie over de taak voor en ook de uitdaging aan het vak 'godsdienstpsychologie' in de eenentwintigste eeuw.

Veel citaten zijn vertaald opgenomen in de tekst. De oorspronkelijke tekst is op dezelfde bladzijde als voetnoot te vinden. Er is geen zakenregister, maar de zeer uitvoerige inhoudsopgave is handig bij het zoeken en vinden van een bepaald onderwerp. Naast een zeer uitgebreide bibliografie kan men achterin terecht bij een personenregister.

Er is veel aandacht voor de invloed van de psychoanalyse, en dat is niet verwonderlijk. Vandermeersch is psychoanalyticus en Westerink heeft zich in een eerdere studie diepgaand verdiept in Freuds geschriften. 'De bijdrage van de psychoanalyse aan de godsdienstpsychologie bestaat niet in het aanbieden van een zingevingsstelsel, maar in het altijd weer de vraag stellen naar de aard van het religieuze subject' (p. 319). Die vraag naar de aard en betekenis van hun onderwerp stellen de auteurs telkens weer, integer en zorgvuldig. Soms zijn er mogelijk antwoorden gevonden maar ook heel veel vragen bleven onbeantwoord. Meer onderzoek is dan de weg die de auteurs wijzen. Het boek is daarmee uitdagend; het prikkelt de nieuwsgierigheid, niet in de laatste plaats omdat het de lezer bewust maakt van het verschijnsel religie binnen de werkelijkheidsbeleving van mensen. Voor de een is die werkelijkheid een zeer persoonlijke realiteit, voor de ander is religie iets waar hij alleen maar in afgeleide zin mee in aanraking komt. Mensen noemen zich gelovig of religieus, of juist niet. Maar wat betekent dat dan? Waar hebben ze het over?

De studie geeft geen antwoord op alle vragen rond religie maar neemt de realiteit van het fenomeen religie en het geloven van mensen serieus en dat is in een tijd waarin deze zaken zo vaak in het nieuws zijn, van onschatbare waarde. Het is een waar tegengif tegen alle vooroordelen en verkeerde inzichten die er over religie en ook over godsdienst bestaan. Na lezing zou je willen

dat het volgende boek over het onderwerp al klaar was!

Analyseren op leven of dood

Bespreking van

Ilany Kogan (2007). *Escape from selfhood — Breaking boundaries and craving for oneness*. Psychoanalytic ideas and applications 4. Voorwoord: Andrea Celenza. Londen: International Psychoanalytical Association. ISBN 978 1 905888 05 4, 105 pp., € 20,40

IKI FREUD

Escape from selfhood gaat over een man van begin vijftig, een kind van oorlogsslachtoffers, die nauwelijks meer functioneert en een scala aan psychosomatische klachten vertoont. Het eerste hoofdstuk bevat een heldere theoretische verhandeling over 'boundaries' oftewel grenslijnen. Dat blijkt een sleutelbegrip bij de overbrenging van trauma naar de volgende generatie. Het boek is leerzaam omdat het duidelijk de onmisbaarheid illustreert van het gebruik maken van de eigen gevoelens van de analyticus. Die zijn de bron waaruit duidingen geput kunnen worden. Kogan is daarbij confronterend als het moet, maar volkomen echt en betrokken. Ze speelt geen rol, verschuilt zich niet achter een muur van zwijgzaamheid, maar zoekt actief naar oplossingen wanneer de patiënt haar wanhopig maakt — iets dat bij deze patiënten, die vaak ongesymboliseerde inhouden uitageren, regelmatig het geval is. Het levert een ontroerende beschrijving op van een psychoanalytisch proces met grote persoonlijke betrokkenheid van de analyticus. Kogan beschrijft hoe getraumatiseerde ouders de ontwikkeling van de noodzake-

lijke afgrenzing van hun kinderen belemmeren. Ze halen de generaties door elkaar, verwarren heden en verleden, stellen geen grenzen en hebben problemen met agressie. Ze kunnen destructief zijn jegens hun eigen kinderen als ze in hen de vijand menen te ontwaren. De kinderen, op hun beurt, neigen ertoe hun individualiteit op te offeren ten behoeve van de wensen, verwachtingen en angsten van hun ouders. Dit alles is hier te lande wel genoegzaam bekend, maar waar het hier om gaat is het hanteren van een perverse sadomasochistische overdrachtsrelatie waarbij alle grenzen zoek zijn. De patiënt heeft de behoefte te versmelten met moeder-analytica, die hij beurtelings als hoer en als zijn hoeder bejegt. Maar de patiënt ziet het analytische proces als de derde persoon die zijn dyadische wensen doorkruist en tracht daarom steeds de samenwerking te verstoren. Wij lezen over de angst en hulpeloosheid die de patiënt bij de analytica oproept en hoe zij de behandeling desondanks tot een bevredigend einde weet te brengen. Kogan verzuimt niet om haar eigen symbiotische verlangens te onderzoeken en onder ogen te zien. Zij kent het gevoel dat haar onafhankelijkheid voor haar ouders bedreigend is. Ondertussen stelt de patiënt alles in het werk om de noodzakelijke rouw te ontlopen, die zowel het verleden van zijn moeder als oorlogsslachtoffer, als haar suïcide, als de zelfmoord van zijn zoon tijdens de behandeling betreft. Daarbij komt dan nog de suïcidedreiging die van de patiënt zelf uitgaat. Al lezend vroeg ik mij af in hoeverre Kogan zich mede verantwoordelijk voelt voor de omgeving van de patiënt. Zelf vind ik het belangrijk om gevoelens van jaloezie die de analyse bij partners en kinderen kan oproepen te benoemen. Ik vind dat een belangrijk punt, dat misschien stamt uit mijn kinderaanalytische en gezinstherapeutische ervaring. Kogan legt daar geen nadruk op in haar boek, mogelijk wel in de praktijk. Zowel techniek als theorie komen overigens

ruimschoots aan bod en worden helder en prettig leesbaar verwoord. De slotsom is dat ik dit inspirerende boekje van harte kan aanbevelen.

Freud, woordkunstenaar ondanks alles?

Bespreking van

Walter Schönau (2006). *Sigmund Freuds Prosa — Literarische Elemente seines Stils*. Gießen: Imago Psychosozial-Verlag. ISBN 978 3 89806 565 8, 296 pp., € 29,90

TIM PEETERS

Dat wetenschappers van zich laten horen in een domein dat niet onmiddellijk het hunne is, is een verschijnsel van alle tijden. Dat sommige wetenschappers zich ook aan literatuur wagen, is een fenomeen waaraan we sinds Eliade, Eco, Yalom of Bergson gewoon zijn geworden. Maar dat een wetenschapper een literatuurprijs toebedeeld krijgt, schept hoge verwachtingen. In zijn boek *Sigmund Freuds Prosa*, dat een licht bewerkte heruitgave van de versie uit 1968 is, probeert Walter Schönau op een systematische en empirische wijze te achterhalen waarom Freud de Goetheprijs waardig was.

Verschillende disciplines hebben Freud voor zich proberen te winnen. Freud doet echter meer dan alleen een warm huis bieden, er straalt ook iets van af: men vindt er kennis en wordt er tot creativiteit aangespoord.

Freud beheerst de regels van het goede schrijven en past daarmee in het culturele, burgerlijke ideaal van zijn tijd. In zijn wetenschappelijke artikelen en boeken beschrijft Freud klinische observaties en in een poging de fenomenen begrijpelijk te maken suggereert hij, creëert hij sfeer